

Jaume Sañé

100 arbres fàcilment identificables

col·lecció
Fyla
núm.5

100 arbres facilment identificables

Text

Jaume Sañé

Il·lustracions

Calros Silvar

Col·lecció

Hyla

núm. 5

Primera edició:
octubre 2013

© del text, Jaume Sañé
© de les il·lustracions,
Calros Silvar

© de l'edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C/ Violeta, 6
43800 Valls

Tel. 977 60 25 91
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició:
Imatge-9, SL

Impressió:
Leitzaran Grafikak

ISBN:
978-84-9034-175-9

Dipòsit legal:
DL T 1182-2013

ÍNDEX

Pàgina

Pàgina

Ginebre	8	Figuera	42
Càdec	9	Morera	43
Savina	9	Ailant	43
Xiprer	10	Murtra	44
Teix	11	Murtra de torbera	44
Avet	12	Eucaliptus blanc	45
Píceu	13	Eucaliptus roig	45
Pi negre	13	Freixe	46
Pi pinyoner	14	Freixe de fulla petita	47
Pi roig	15	Freixe de flor	47
Pi blanc	16	Olivera	48
Pinassa	16	Aladern de fulla estreta	49
Pinastre	17	Aladern de fulla ampla	49
Pi insigne	17	Aladern	50
Tamariu	18	Fràngula	50
Tamariu africà	18	Arç blanc	51
Arboç	19	Aranyoner	51
Bruc	19	Pomera	52
Boix	20	Perera	52
Til·ler	20	Prunera	53
Magraner	21	Presseguer	53
Llentiscle	22	Cirerer	54
Noguerola	22	Albercoquer	55
Boix grèvol	23	Ametller	56
Garrofer	24	Guinder	56
Sàtic, soguer	25	Codonyer	57
Auró blanc	26	Nespler	57
Auró negre	26	Gatzerí	58
Blada	27	Llorer-cirer de Portugal	58
Plàtan fals	27	Servera	59
Plàtan dels carrers	28	Moixera	59
Vern	29	Moixera de pastor	60
Bedoll	30	Moixera de guilla	60
Avellaner	30	Pollancre	61
Faig	31	Àlber	62
Castanyer	32	Trèmol	62
Castanyer bord	33	Desmai	63
Sanguinyol	33	Salze blanc, saule	64
Alzina	34	Gatell	64
Garric	35	Gatsaule	65
Roure de fulla gran	36	Sarga	65
Roure reboil	36	Vimètera	66
Roure pènel	37	Lledoner	67
Roure americà	37	Om	68
Noguera	38	Oma	68
Llorer	39	Taronger	69
Acàcia falsa, robínia	40	Llimoner	69
Mimosa	40	Margalló	70
Mimosa de cuc	41	Palmera canària	71
Mimosa negra	41	Palmera de dàtils	71

INTRODUCCIÓ

L'arbre ha estat un element sagrat en moltes cultures i només en temps moderns ha perdut, en part, la seva dimensió simbòlica. El caràcter màgic i emblemàtic dels arbres creix amb l'edat i ha perdurat fins als nostres dies, ja que un arbre vell tant pot ser símbol de la unitat d'un poble com escenari de llegendes i episodis mitològics variats. Potser per això l'arbre és l'únic ésser viu, juntament amb les persones, que gaudeix de protecció individualitzada en el nostre ordenament jurídic, amb el catàleg d'arbres monumentals.

Un arbre monumental és sempre un avi del món de les plantes que cal respectar i estimar, com fèiem amb els avis en els temps d'abans. Amb el valor afegit que un arbre vell és també un patrimoni biològic que acull molta vida al seu entorn, fins i tot una vegada mort. Però a més del seu valor individual, del caire que sigui, els arbres són part important i fonamental dels boscos, autèntic bressol de l'espècie humana, ja que, ben mirat, nosaltres només som una espècie més de primat. Potser per això els arbres i els boscos atreuen especialment els humans.

El nostre planeta

Vivim en un planeta blau envoltat de núvols i de gasos que funciona com un gran ésser viu. L'atmosfera és una gran manta tèrmica que deixa entrar la radiació del Sol però no deixa escapar

l'escalfor de la Terra. És així com la Terra manté la temperatura idònia per al desenvolupament de la vida, però la composició d'aquesta atmosfera no és estable i es manté justament gràcies a l'activitat dels éssers vius que l'habiten. L'atmosfera és així a causa de l'existència de vida i la mateixa vida procura mantenir-la així per molt temps. Amb la respiració, els éssers vius prenen oxigen i alliberen anhídrid carbònic. Amb la fotosíntesi, les plantes fan tot el contrari. Un equilibri que sembla perfecte, però que els humans estem canviant.

El setanta-u per cent de la superfície de la Terra és aigua i, de fet, dins de l'aigua va començar la vida, protegida dels raigs ultraviolats que en aquells temps arribaven directament a la superfície per la manca d'atmosfera. Molt a poc a poc, la vida va anar modelant el planeta, va crear una capa protectora d'ozó i va treure el cap a terra ferma. Milions d'anys d'evolució han creat una munió de formes de vida, que es relacionen entre elles i formen sistemes d'equilibri entre espècies: els ecosistemes.

Els ecosistemes terrestres més complexos són els boscos. Acullen dues tercers parts de les espècies conegudes d'éssers vius i influeixen directament en el clima regulant el règim de pluges i l'evaporació de l'aigua. Els boscos ben conservats tenen arbres de totes les edats: arbres joves que representen el futur del bosc; arbres vells plens de cavitats naturals que donen aixopluc a una munió de bestioles forestals, des de ratpenats fins a insectes, ocells i rosegadors, i arbres morts, que obren clarianes en caure i que donen vida a una gran quantitat d'organismes que depenen de la matèria en descomposició.

Però la funció dels boscos madurs no s'acaba amb la vida que acullen al seu entorn, la seva importància va molt més enllà. Els arbres centenaris emmagatzemen grans quantitats de carboni, que d'altra manera aniria a parar a l'atmosfera, faria augmentar l'efecte d'hivernacle i contribuiria a l'escalfament global. Els boscos vells

absorbeixen el carboni produït per la respiració, pels incendis forestals i per la nostra contaminació, i així frenen l'escalfament global i el canvi climàtic que estem provocant. Els boscos madurs, per tant, són la garantia que la vida pugui continuar existint.

L'home i el bosc

De bon primer els homes érem recol·lectors i caçadors, però ser nòmada comportava molts inconvenients i l'home va evolucionar fins a convertir-se en una criatura sedentària que trobava en el bosc tot el que necessitava per viure: aliments, aigua i també fusta per fer cabanes, eines i foc. Els boscos són l'arrel de la nostra civilització. D'aquí van sorgir les llegendes més fantàstiques i les pors més ocultes. Els homes protegien el bosc, que era casa seva, i els arbres vells acollien i protegien els homes, tant vius com morts. Bosc i home vivien l'un per l'altre. Eren altres temps...

Durant molts anys, i fins fa ben poc, els homes hem viscut amb el bosc i del bosc. A Catalunya mateix, fa només cinquanta anys, treballar al bosc era la cosa més normal, fins al punt que en moltes comarques el bosc donava feina a la major part de la població.

El paisatge de les Gavarres, per exemple, ha estat modelat des de temps immemorials pels homes de fum, milers de bosquerols i carboners que es guanyaven la vida coent llenya d'alzina i rabasses de bruc fins a convertir-les en carbó. El carboneig va passar a la història a mitjan segle passat. Nomes n'ha quedat el paisatge, marcat per l'activitat, i el record de la gent gran.

A les Guàrdies, la fusta de castanyer era apreciada en ebenisteria per la seva duresa i ductilitat, fet que li donava moltes aplicacions. Amb l'únic ajut de les destrals, el contell i el tallant, els rodgers tallaven els tanyes, els cargolaven i els convertien en rodells. Primer de tot, al banc de xapar, esberlaven els tanyes pel mig, abans de passar-los al banc d'esmolat, on els aprimaven fins a la mida justa per poder-los cargolar. Durant molts anys, els embalatges cilíndrics de fusta, avui dia en desús, quedaven ben lligats amb anells concèntrics fets de tanyes esberlats: els rodells de castanyer.

A la terra baixa, amb la destrà i la burja, els peladors de suro treballaven de sol a sol. Primer de tot començaven marcant la part de dalt. Després feien talls verticals cap a baix seguint, si era possible, les mateixes esquerdes de l'arbre, i posteriorment el descordaven sense fer malbé l'escorça i procurant treure ben sencera tota la panna. Les pannes dels fadrins (els suros joves que es pelaven per primera vegada) donaven suro pelegrí i eren les menys apreciades. Per molta gent, el suro era un material, un arbre i un sistema de vida respectuosos amb l'entorn. El mateix passava amb altres arbres i arbustos, com el bruc, les cimes del qual s'aprofitaven per fer

escombres, i els mateixos bosquerols n'escalabornaven les soques per convertir-les en pipes per als fumadors. La gent recollia pinyoquets per encendre el foc i pinyes per aprofitar-ne els pinyons. Amb la tardor arribava el temps de les castanyes i també l'hora d'anar a buscar bolets... El bosc era part de la vida quotidiana de la gent.

I encara avui dia vivim en un país forestal, amb un seixanta per cent de la superfície recoberta per boscos. Sembla molt, però amb el nostre clima els boscos creixen molt a poc a poc i es destrueixen molt fàcilment; per això, els boscos vells són els que tenen més valor.

La necessària protecció dels arbres i el bosc

L'home ha viscut al bosc i del bosc durant molt segles. En temps dels etruscos els nostres avantpassats creien que el déu Selvans era l'encarregat de protegir els boscos. Però avui dia no podem deixar la protecció dels boscos en mans dels déus, sinó que ens hi hem de posar per garantir-ne el futur i el de les espècies que en depenen, entre les quals hi som nosaltres. Els boscos acullen una gran varietat de formes de vida. I, per sort, encara tenim paratges amb boscos madurs, vells, centenaris, boscos amb personalitat, que han sobrepassat moltes generacions de persones i han vist canviar tot el país. Boscos que ens recorden el passat i que ens asseguruen el futur, autèntica garantia de qualitat ambiental que cal conservar per damunt de tot, començant pels que tenim més a prop.

Ginebre

Juniperus communis

Arbret menut, dioic (les flors masculines i les femenines surten en arbres diferents), moltes vegades llarg i prim, més o menys cònic, que no sol superar els dos metres d'alçada, tot i que en condicions favorables pot arribar fins i tot a sis metres. Té fulles menudes, de poc més d'un centímetre de llargada, estretes i punxegudes, amb una banda clara que travessa de dalt a baix tota la cara superior, disposades alternativament en grups de tres al voltant de la tija, de manera que en conjunt sembla que hi hagi sis rengleres de fulles. A la tardor produeix tot de gàlbuls de color blau fosc, tirant a negre, menuts com un pèsol: són els ginebrons, utilitzats tradicionalment en l'elaboració del licor conegut com a ginebra.

Càdec

Juniperus oxycedrus

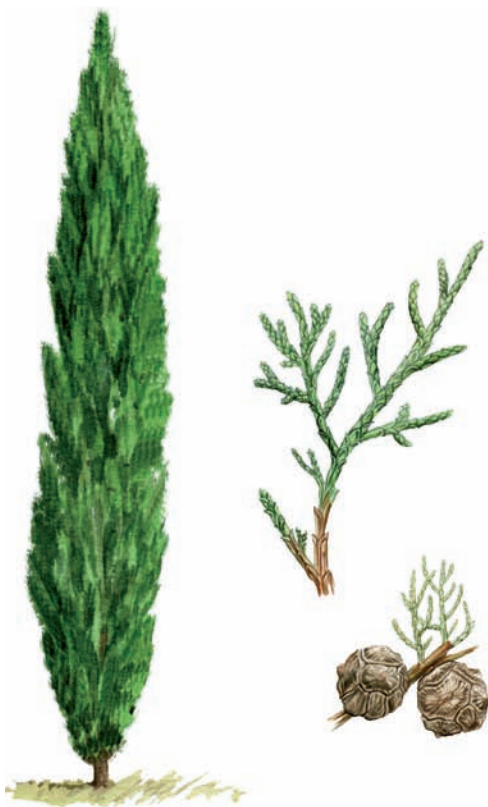
És un parent molt proper del ginebre, del qual es diferencia per la forma més arrodonida i sovint irregular, per les fulles, pintades de dalt a baix per dues bandes clares en comptes de només per una, i pels gàmbuls, que són de color de coure. El càdec és la versió mediterrània del ginebre, adaptat a viure en els sòls eixarriats i pedregosos de la terra baixa.

Savina

Juniperus phoenicea

Arbret de mida mitjana, a mig camí entre el ginebre i el xiprer. De fet, la tradició diu que "la savina neix ginebre" i és veritat, ja que de jove té fulles petites, llargues i punxegudes, que recorden les d'un ginebre o un càdec. Les fulles dels arbres adults, en canvi, s'assemblen més a les d'un xiprer. És arbre de creixement lent, fusta dura i tronc capaç de recargolar-se castigat per les inclemències del temps. Present als ambients mediterranis i símbol de l'illa d'El Hierro, a les Canàries.

Xiprer

Cupressus sempervirens

Parent al·lòcton de ginebres i savines, el xiprer és originari de l'Orient Mitjà, a l'altra banda de la Mediterrània, però fa segles que el plantem com a arbre ornamental. Creix a poc a poc, viu molts anys i pot arribar molt amunt, amb les branques que pugen enlaire paral·leles al tronc. Té les fulles tan menudes i cilíndriques que més aviat semblen diminutes branquetes esquamoses de color verd que es bifurquen una i altra vegada. És un arbre monoic (el mateix arbre té flors masculines i femenines); les flors masculines són grogues i treuen molt de pol·len, les femenines acaben formant pinyes rodones que s'obren en madurar. El xiprer té un gran simbolisme com a arbre de dol i de pau. El plantem als cementiris i prop d'esglésies i ermites, i antigament deien que la seva presència en una casa era símbol d'hospitalitat.

Teix

Taxus baccata

Arbre ferreny, propi de fondalades i llocs frescals, de tronc gruixut i escorça prima que s'esfilagarsa en tires llargues i primes de color rogenc. Sovint les branques fugen del tronc principal a la recerca de llum i acaben desdibuixant la silueta original, que en arbres conreats que no han de lluitar per la supervivència és més regular i cònica. Les fulles i la seva disposició recorden les d'un avet o una píce, però de color més fosc: són petites, coriàcies i repartides a banda i banda de les branquetes que les suporten. Les llavors són baies rogenques i menudes, justament l'única part de l'arbre que no és tòxica. Els teixos viuen molts anys i poden arribar fins i tot a ser arbres mil·lenaris, per això en algunes cultures representen un vincle amb la terra i els avantpassats.

Avet

Abies alba

Arbre imponent, de tronc ben dret que apunta al cel envoltat de branques laterals, gairebé perpendiculars al tronc, llargues a la base i més curtes a mesura que ens acostem a la capçada. El conjunt forma una estructura cònica molt regular que pot superar fins i tot els quaranta metres d'alçada. Les fulles tenen dues ratlles clares a la part inferior. Les pinyes, cilíndriques, creixen dretes sobre les branques i no cauen quan són madures, sinó que es desfan a poc a poc fins a alliberar les llavors. Viu a l'Europa Central. A la península Ibèrica només el trobarem al nord, especialment als Pirineus. Al cim del Montseny n'hi ha una petita taca que sobreviu en una obaga, testimoni d'altres temps de clima més fred.

Pícea

Picea avies

De mida i forma semblants a l'abet, viu en estat natural al nord d'Europa i a l'Àsia fins a la Sibèria, en latituds encara més nòrdiques que l'abet. Les pinyes, allargades, pengen de les branques i cauen senceres a terra. A casa nostra el conreen en jardins com a arbre ornamental i, més específicament, per comercialitzar-lo com a arbre de Nadal. A vegades pot aparèixer espontàniament en boscos de muntanya.

Pi negre

Pinus uncinata

Un especialista a suportar les dures condicions de l'alta muntanya, de fet és l'últim arbre que trobarem abans del domini dels prats alpins. Quan forma boscos té un tronc llarg i recte, de color fosc en comparació amb altres pins, amb una

copa cònica a

dalt de tot. Però

al límit del bosc,

les inclemències del

temps el castiguen i

l'obliguen a ajeure's

i recargolar-se sobre

ell mateix. Les pinyes,

menudes, són irregu-

lars: les esquames de

la base exposades al

cantó solell són més llargues,

punxegudes i corbades

que la resta.

Pi pinyoner

Pinus pinea

Tots els pins produeixen pinyons, però el pi pinyoner, com bé diu el seu nom, produeix grans pinyes de la mida del puny que contenen els pinyons que els homes consumim des de temps immemorials. És un arbre gros de tronc gruixut, sovint recte i sempre potent, nu de branques fins a la part més alta, que està coronada amb una capçada arrodonida ben diferenciada del tronc. L'escorça és vermellosa, esquamosa a les branques més primes però gruixuda i profundament esquerdada a la base. És una espècie monoica, és a dir, el mateix arbre produeix flors masculines i femenines. Aquestes últimes, al cap de tres anys de maduració, acaben transformant-se en les conegudes pinyes portadores de pinyons.

